

Una escriptura xula per a Europa

Des de Barcelona, on va nàixer l'any 44, i en un castellà farcit de catalanismes, l'escriptura xula —i brillant— de Félix de Azúa li fa el salt a Espanya amb Europa. Les seues dues últimes novel·les, «Historia de un idiota contada por él mismo» i el «Diario de un hombre humillado» són un èxit contra la cretinesa.

Vicent Martí

--Arran de l'aparició l'any 70 de l'antologia poètica dels Nueve novísimos, José Miguel Ullán va definir Gimferrer com la Raquel Meller de la poesia espanyola...

—Ui, sí, no me'n recordava, és clar, n'havia quedat fora, n'estava indignat. Tots els que van tenir la dissort de ser seleccionats en aquella antologia hem hagut de suportar les ires no sols dels que no foren escollits sinó també de les seves mares, nòvies, germanes i amants. Encara ara, vas a Madrid, i si se t'abraona una senyora de quaranta anys, *jamona* i tal, amb un «Sois unos hijos de puta», penses: «Horror, nòvia d'exclòs».

—Acusaven l'antologia de ser un invent...

—Òbviament. Tota la història de la literatura és literatura, un invent. És radicalment cert que allò s'ho van passar entre Castellet i Gimferrer, però... ¿i què? A major glòria d'ells, en tot cas. L'únic barem per a jutjar-ho és la seva funció. I la funció va ser esplendorosa, no sé de què es queixen. A favor o en contra, però s'ho va creure tothom, ells i nosaltres.

Mira, em sembla que dels nou, tots continuem en actiu. Un cas, tot sigui dit, raríssim en un país on després dels quaranta anys és molt difícil trobar algú que foti res. A veure, tret de Leopoldo, que ja està tancat, però que és una manera de seguir en actiu, la resta continuem al peu del canó. I jo trobo que hi seguim perquè ens ho vam creure.

—La majoria no com a poetes, però. Quant a Leopoldo Panero, ara en un psiquiàtric, vostè declarava fa poc que era l'únic poeta de veritat de la seva generació.

—A mi, la poesia, sí és que això existeix, no em sembla possible fora d'una aplicació molt rigorosa de la paraula.

Per descomptat, s'escriuen versos, per descomptat que hi ha una poesia oficial. Molt respectable, no cal dir-ho, tampoc es tracta d'esclafar gent que és encantadora i que fa versos. Però, en un sentit rigorós, la poesia és una activitat més rica i complexa, que, al meu entendre, duu implícita un sistema de vida que en aquest moment és impossible. No és possible més que en els termes de Panero. Leopoldo, en efecte, és

l'únic cas de poesia rigorosa, veritable, de la meua generació. I s'ha trencat.

—¿I la resta?

—La resta és poesia notable, interessant, molt important, tot el que vulguis, però, en la meua opinió, no és poesia veritable, amb V majúscula, és una altra cosa.

—¿Ni la de Gimferrer?

—No, a més, ho he parlat moltes vegades amb ell... Aquest tipus de poesia és la imitació de la poesia que es pot fer, com la pintura és la imitació de la pintura que hi hagué alguna volta. Però la poesia de veritat, val a dir, l'aparició o la revelació de la paraula, no s'aconsegueix així, a casa i sent oficinista. Ni Elliot... Els últims poetes són tots del dinou, com quasi tot, i en el vint, Rilke un poc, Machado un poc, Cotffried Ben, aquest tipus de poetes, i molt poca cosa més. Està inflat l'assumpte.

—Ni Elliot, ha dit...

—Que va..., al meu entendre, naturalment. Elliot no va arriscar res. És un joc. És un joc sense perill, interes-

sant des del punt de vista tècnic, com pot ser-ho Mallarmé. Molt interessant, sobretot per a estudiar-lo, per a pensar-lo, pot pertànyer més a l'ordre de la teoria, però no és la resplendor de la veritat que apareix en els autèntics poetes. Poetes que no cal estudiar, ni tenir-ne cap teoria sinó que són transparents.

—¿Què diu Joan Ferraté quan li sent aquestes opinions?

—Amb Joan no ho he discutit mai perquè com ell és molt partidari de la tècnica... suposo que si ho fes, m'esclafaria com a un cuc, ha, ha...

—¿Gimferrer sempre ha estat Gimferrer? Vull dir, ¿és certa la seua «precoçidad insultante»?

—Ha, ha... sí, és certa. Era molt precoç, però no tant per acumulació de sabers com per una enorme capacitat de joc. I això no ho ha perdut. Segueix sent, a pesar de ser ja acadèmic, una de les persones més divertides que... ¿tu el coneixes personalment?

—No, encara.

—Pere és, i els amics ho comentem sovint, l'última obra d'art que queda en el país. Ell, físicament.

Cal veure'l, parlar amb ell, observar-lo com es mou, les coses que fa, la ironia amb què es tracta a ell mateix i als altres. A vegades, quan llegeixes alguna entrevista que li ha fet algú de Madrid, que no tenen ni idea de res, és clar, et mors de riure perquè t'adones que els està prenent el pèl, que els despista absolutament.

—¿Quin idioma parlen entre vostès?

—¿Ah!, en fem bromes contínues.

Ell em parla en castellà, que jo reivindico en termes seriosos, que és el castellà de Barcelona. Però, a més, molt exagerat, trufat de catalanismes.

—A les seues dues últimes novel·les se'n veuen molts.

—Sí, sí, això ho reivindico. I m'hi barallo amb el Pere i amb un ser encantador, Torrente Ballester. I els dic que a veure quin dia s'adonen a l'Acadèmia que cal enriquir el castellà amb tots els modismes perifèrics. Ens quedaria un idioma divertidíssim. Cal fer com els anglesos, que incorporen i poden jugar amb tota la terminologia de les colònies. Ens quedaria un espanyol deliciós. Però, és clar, l'Acadèmia es-

«Cal una literatura fatxenda».

¿Joyce és Savater?

--¿Segueix la polèmica entre Sádaba i Savater?

—Sí, la segueixo des de fa vuit anys, pel cap baix. A Sádaba li oferiren, quan jo hi era, una plaça de professor a la Facultat de Filosofia de Sant Sebastià, però va contestar que ell creia que la seva funció política tindria una major repercussió si es quedava a Madrid. Això és el que ell deia, i el que tots vam suposar és que li convenia molt més. I, ben cert, no se li va veure el pèl per Sant Sebastià.

En qualsevol cas, és evident que en aquesta polèmica és Fernando qui s'arrisca cada setmana. Savater dona classes en una facultat plena de pintades del tipus «Savater, te arrancaremos los huevos» mentre Sádaba s'ho passa divinament en els pubs de Madrid exercint de representat de HB. Crec, i francament no em dol dir-ho, que el duel entre Savater i Sádaba és com un duel entre Joyce i Corfn Tellado.

—¿Joyce és Savater?

—Joyce és Savater. No crec que puguis suposar res distint, o em nego a continuar l'entrevista... (a desgrat de la rialla amb què matisa la contundència de la frase, Azúa no parlava en broma, certament). □

tà en mans d'imperialistes castellans i no hi ha res a fer.

I no és només el meu cas. És el cas de Manolo Vázquez Montalbán, amb el qual n'he parlat molt, de Juan Marsé, d'Eduardo Mendoza... tots hi estem introduint quantitat de catalanismes sols per fotre els castellans, clar.

—Un novel·lista que també s'hi aplica amb zel vehement és un altre amic seu de l'adolescència, Terenci Moix. ¿Què n'opina, del personatge?

—Ramon és genial. Terenci és una de les poques persones d'aquest país que té una personalitat pròpia, junt amb Jordi Pujol i Carrillo. Vull dir que sap construir-se, sap utilitzar la seva fisicitat com a estendard, com la Pantoja, ¿no? És d'aquelles persones admirables que confonen absolutament el seu físic amb el seu esperit. Quan llegeixes un llibre seu no saps si en realitat el que estàs llegint no és una radiografia feta per veure on té el càncer.

És un personatge que el país havia donat sempre, en la línia de Dalí o de Francesc Pujols, i que va desaparèixer perquè ens anem convertint tots en persones més vulgars. I el Terenci és capaç encara de les follies més absolutes, de les representacions més extravagants, que la gent no comprèn i diu «¡Quina frivolitat!». Sí, és clar, com si hi hagués coses més serioses. Aquell tipus de representacions on apareix vestit d'egipci i tot pintat de purpuri en semblen sensacionals, art.

—Vostè va començar a estudiar periodisme a Pamplona. ¿Els seus pares eren de l'Opus?

—No, en absolut, que va, els meus pares eren ateus. Com a bons franquistes no creien absolutament en res. No-

més era el respecte de les formes.

—¿Per què hi va anar?

—Perquè... en qualsevol cas jo me n'havia d'anar, no suportava més estar ací. Llavors, durant un temps vam parlar si m'enviaven a Alemanya a estudiar grafisme, arquitectura. En aquella època jo pintava més que no escrivia. Però, al final, un bon dia, robant llibres a Ancora y Delfín, m'hi vaig trobar amb uns amigots, i entre ells Javier Fernández de Castro, que estudiava periodisme a Pamplona.

Fent unes copes li vaig demanar «Home, ¿però això es pot estudiar?». Jo no sabia ni que existís la carrera de periodisme. I va dir «Sí, és magnífic, no has de fer res, i després, quan acabis, me n'aniré de corresponsal de guerra». Llavors vaig pensar: «Fantàstic, vaig i faig el mateix i me'n vaig de corresponsal de guerra».

M'enviaren a Pamplona, hi vaig aguantar dos anys i en acabar ja vaig passar a Madrid, prèvia diguem-ne ruptura amb la meua família, que no estava disposada a finançar-me una vida orgiàstica. Llavors vaig haver de guanyar-me la vida pel meu compte, la qual cosa em va venir molt bé, d'altra banda.

—Vostè conta que va saltar de Pamplona a Madrid a cavall d'un amor foll provocat per una dona fora de sèrie. ¿Ho era realment?

—¡I tant! És la dona més meravellosa que ha existit mai, mai. La més meravellosa. I no ho dic jo, ho diu tota la gent que l'ha coneguda. És un ser excepcional. No he vist res semblant en

«O t'has matat per amor o no pots entendre Proust».

cap país del món ni ningú, de tota la gent que l'ha vista, ha conegut res comparable.

—¿En qualsevol aspecte?

—En qualsevol aspecte. Físicament és enlluernadora. És llestíssima, intel·ligentíssima. Per cert, acaba de presentar la seva tesi doctoral sobre Kierkegaard. I perquè et facis una idea del personatge, per fer la tesi se'n va anar a Dinamarca i va aprendre danès. I no com falsament se li va atribuir a Unamuno, que mai no va aprendre cap idioma. Doncs ella sí. És superior en intel·lecte a Unamuno. Un cas excepcional. Jo crec que d'un moment a l'altre començarà a sortir en novel·les, serà un personatge literari.

—¿Com eren les dones de la seva generació?

—Molt més llançades que nosaltres encara, d'una valentia i d'una radicalitat extraordinàries. Nosaltres, és veritat, vam donar molt de quefer, i fins i tot ens vam jugar la pell, potser sense adonar-nos-en, per pura inconsciència, però ho férem. Ara, si faig un repàs d'amics i amigues de finals dels 60 i dels 70, què sé jo, posem-ne cent. Dels cent, baixes, vull dir caiguts en el camp de l'honor, poden haver-ne uns trenta. Dels trenta, vint-i-cinc són do-

DOMÈNEC UMBERT

nes. Les verdaderes víctimes sobretot han estat dones. Eren molt més arriscades, més valentes, més fortes...

—*A pesar d'aquesta apologia que fa de les dones, acaba de tenir una dura topada amb una crítica de La Vanguardia. Exactament, ¿què li retreia?*

—Això va ser una bledeta que no va veure el programa de TV on jo suposadament havia dit que les dones no tenien talent per a la novel·la. I ho citava entre cometes, com si fossin declaracions textuales meves. A banda que la frase és d'una imbecil·litat monstruosa, jo no he dit res paregut mai. Algú va entabanar la pobreta.

I encara que no ho faig mai, vaig sortir a contestar perquè, és clar, tinc almenys set amigues novel·listes que no saps com es van posar. A més, totes estaven disposades a creure-s'ho. Els va fer molta il·lusió que ho hagués dit. Llavors em telefonaren: «Cabrió, ¿com pots dir això?», estaven entusiasmades, i es disgustaren molt quan els vaig aclarir que no, que aquesta vegada no.

—*¿Les dones estan dotades per a la novel·la?*

—Exactament igual que els homes, sí. Les dones per a l'única cosa que no estan dotades, i és objectiu, no és una opinió, i m'estranya i no ho entenc, és

per a la música. Hi ha hagut escriptors, arquitectes, pintores, el que vulguis, però no músiques. Els dos casos que coneixem, el de Clara Schuman i el d'Alma Mahler, així que comencen una carrera de compositores, foren ominosament esclafades pels marits. Les dones no han compost música. És un cas raríssim i mai no he vist que cap d'aquestes feministes es plantegi el tema i me l'expliqui. ¿Què els passa a les dones amb la música?

—*Músiques o no, a vostè les dones l'atrauen...*

—És veritat que admiro molt les dones, bé, potser no és ben bé admiració, més aviat és que em produeixen una curiositat enfollida. En moltes dones veig més clarament les coses que m'interessen de la humanitat en general que en els homes, que sempre som més dissimulats, més arters, fins i tot més covardots. Les dones, sigui per ingenuïtat o per valentia, són molt més clares. I quan t'interessa una qüestió determinada és molt més útil anar a estudiar-la en una dona que no en un home.

—*Com no en tenim una a mà, m'interessaria que fóra vostè el que em parle de l'amor, universal migranya, segons Graves.*

—Per un cantó, la veritat és que si

hi hagués una droga que pogués eliminar de la meua vida els aspectes sentimentals, me la prendria demà mateix. Encara que són exaltants, meravelloses, tot el que tu vulguis, em sembla que pertanyen a l'ordre d'allò prescindible, en el sentit que són operacions cícliques, repetitives, sempre iguals, que te les saps de memòria. Potser si te'ls arranquessis, et convertiries en un robot fastigós, però són sens dubte malalties de l'esperit.

Per un altre cantó, quan m'agafa la malaltia procuro que no sigui de la pura superficialitat, en aquest sentit encara m'avorriria més. Ja m'avorreix prou veure'm a mi mateix cometent els mateixos errors una i altra vegada per a no demanar-hi una relació lúcida, saber els dos a què estem jugant, radical però sense falses il·lusions.

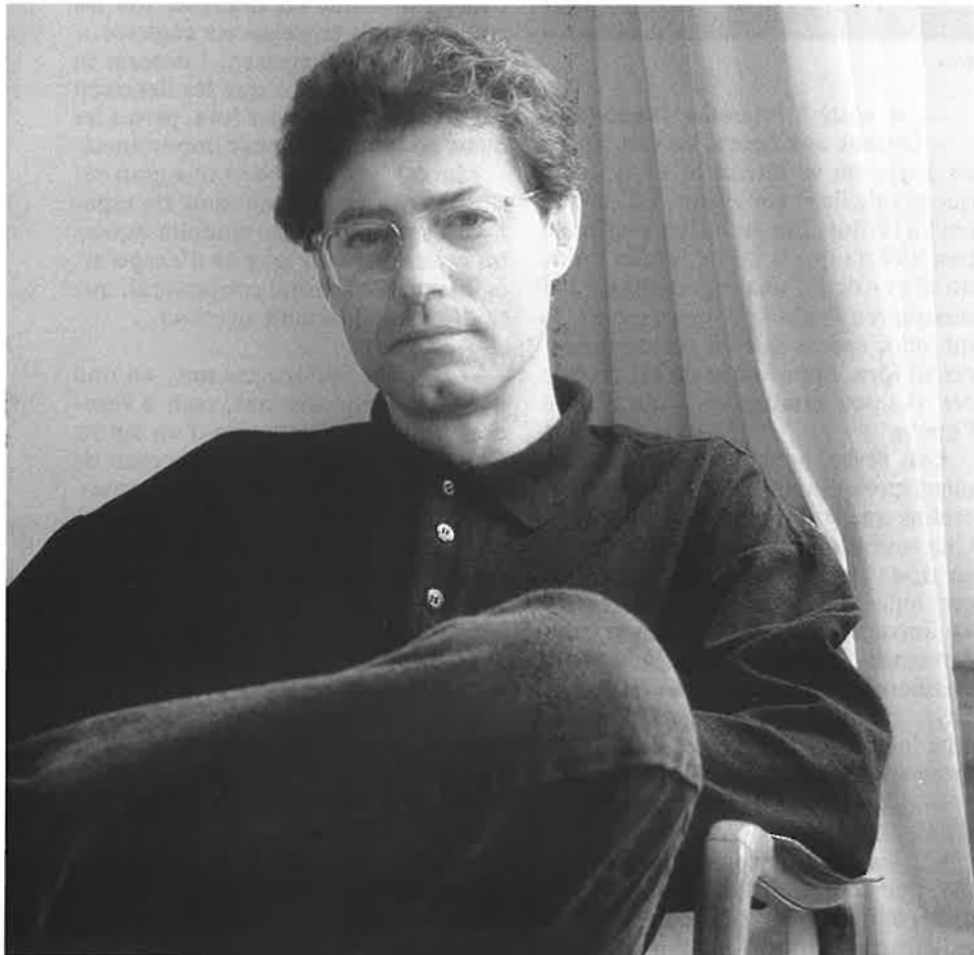
Fins ara no ha anat malament del tot. Crec que en les successives catàstrofes amoroses alguna lliçó hem après, ella i jo. No ens hem soltat de la mà a galdades: «Jo m'emporto l'escapulari i tu la clau de la moto, bandarra», sinó que sempre hem arribat a un acord: «Bé, ja està, ja hem après tot el que podíem aprendre l'un de l'altre, adéu-siau». Però bé, com ja vaig fent-me vell, suposo que un dia d'aquests m'espolsaré la gran castanyada. I la veritat és que ho espero amb certa curiositat.

—*¿En les catàstrofes amoroses s'aprèn?*

—Són aclaridores, et fan veure millor certes actituds, comprens llibres, per exemple. De sobte veus algú en la taula del costat i només com posa el terròs de sucre en el cafè comprens «A tu també t'ha passat això», se t'illumina un aspecte del món i sobretot un aspecte de la representació del món. De sobte, quan llegeixes Proust, dius «doncs sí, efectivament», i si no t'ha passat, és impossible. O t'has matat per amor o no pots entendre Proust. És així de fàcil.

Vas aprenent de cada experiència. Ara bé, arriba un dia en què si hi insisteixes massa, te la pegues. I aquest és el punt de ruptura entre la maduresa i la vellesa. Assumir la vellesa, això és el que va fer Proust als 35 anys. Es va tancar a sa casa i va dir «Ja en sé prou, no vull repetir més», i s'hi va posar a fer el que havia de fer. I quasi tota la gent seriosa fa el mateix. Potser jo encara no ho sóc prou, però espero que m'arribarà aquest dia.

—*Per les seues dues últimes novel·les sembla com si poguera compaginar la migranya amb l'escriptura. Una escriptura que alguns crítics han relacionat*

amb la de Kundera. ¿S'hi sent prop?

—L'he llegit molt poc. He llegit dues novel·les d'ell i no m'agrada gaire. M'interessa el model, però no em convenç molt com ho fa, el trobo una mica serial de televisió. El model, sí. Ara, si m'identifiqués amb algú no seria certament amb ell, ho faria molt més amb gent com Bernhard o Cohen. I, ben cert, els últims anys el meu model ha estat Dostoievski, tot i la distància que hi ha. A Dostoievski no és possible

discursos desbaratats i continuats. Com Dickens, que tots els seus personatges són una pura matèria de paraula, que es defineixen per la manera que tenen de construir, de representar el món a través de la seva veu.

—*Nabòkov tampoc no valorava massa Dostoievski...*

—És ambigu, si més no. En alguns dels seus articles, i a desgrat que hi abomina de Dostoievski, li reconeix el talent gogolià, l'herència de Gògol...

«La història de la literatura és literatura, un invent».

arribar-li ni a la sola de la sabata. I Proust, Proust.

—*Alguns amics seus no comparteixen el seu entusiasme per Dostoievski. Juan Benet, per exemple, diu d'ell que és un escriptor pompier.*

—Són sempre gent de la generació de Benet, que tingueren una recepció de Dostoievski fatídica, a través de Gide i dels existencialistes, que veien en ell una espècie de *pope* de llargues barbes i cobert de xinxes que parlava de cristianisme. Era la típica interpretació a la francesa de l'època, que a mi em sembla completament equivocada. Per a mi, Dostoievski és l'irònic i el sarcàstic número u. És pura ironia, a vegades metafísica, però pura ironia, i el veig molt més prop de Dickens que dels evangelis.

—*¿En què se li assembla a Dickens?*

—Bé, en l'aspecte caricaturesc. En la capacitat de moviment d'una multiplicitat enorme de personatges als quals no se sent en absolut lligat. Dostoievski no és el tipus de novel·lista de la tradició naturalista i racionalista com Flaubert. No és veritat que sigui psicològic o que construeixi personatges sòlids, són fantasmes que li permeten

—*¿A vostè li interessa, Nabòkov?*

—Durant una època, fa uns cinc o sis anys, em va interessar molt i crec que el vaig llegir tot sencer. I diria que em va influir. Em va influir perquè té una xuleria que a mi m'agrada molt, no té por de fer una representació del menyspreu. Nabòkov, quan escriu, és un xulo, encara que ell personalment no ho fóra. Suposo que no cal dir que no es pot confondre l'obra amb l'autor.

Les seves novel·les traspuen un menyspreu absolut pels imbècils i pels cretins que trobo molt sa i saludable. Una actitud que després només he vist en tipus com Céline o Bernhard. La part aquesta de xuleria de Nabòkov em va impactar molt. Cal una literatura fartxenda. El grau d'assimilació de la cretinesa és massa extens en els últims anys. La cretinesa per òsmosi ho ha anat impregnant tot i calen llibres desinfectants.

—*¿Quin és el millor defecte de Fèlix de Azúa com a escriptor?*

—L'excés de sarcasme, l'excés d'ironia, que no el controla bé, i que a vegades asfixia un poc el mateix desenrotllament narratiu. Quan torni a

l'escriptura —ara faig vacances—, tractaré de moderar aquest aspecte, no per a insuflar-li un esperit afirmatiu, o cosa semblant, sinó perquè no sigui tan feixuga la part negativa.

Un contingut negatiu que peca un poc de Jeremies, de tot està malament, de tot és una catàstrofe... la qual cosa no és veritat, ni ho crec així, més aviat el contrari. Em sembla que si em deixessin repetir la meua vida, la repetiria, no sóc en absolut jeremiàc. D'ací en avant intentaré moderar aquest sarcasme, aquest negativisme que fins ara he controlat malament.

—*I ara l'èxit internacional. L'estan traduint en mitja Europa...*

—Sí, és una cosa molt rara. La *Història de un idiota contada por él mismo* ja ha aparegut en francès, i al desembre sortirà en italià. I també l'estan traduint a l'holandès, al suec, al grec, al portuguès, a tota mena de llengües. I suposo que aprofitant aquesta conjuntura també traduiran el *Diario de un hombre humillado*. El fenomen és molt curiós.

—*¿Com el viu?*

—Ah, res, jo no em crec res d'això, de fora no em crec res. En els països seriosos, la literatura que no és d'ells interessa sols a títol informatiu. Als francesos el que els interessa són els francesos, als anglesos els anglesos... i això és el que llegeixen. I després hi ha unes traduccions que les llegeixen per veure què passa per fora, però a les quals no donen la menor importància.

Llavors, ara s'ha obert una gran curiositat per veure com som els espanyols, i per això estan traduint aquestes novel·les, però no s'ha d'exagerar, és una pura curiositat conjuntural, que tindrà una vida molt precària...

—*Però...*

—Després pot succeir que, en una d'aquestes exploracions, com a vegades els passa, s'enamoren d'un autor. Com s'enamoraren els francesos de Faulkner fins aconseguir que li donessin el premi Nobel. Perquè a Faulkner no el llegia ningú a Amèrica. Però bé, si això passa, en qualsevol cas no serà amb mi. Serà amb algú més convertible en premi Nobel com és ara Benet. Juan Benet pot ser un premi Nobel.

—*¿Vol dir?*

—Sí, ara han començat també a traduir-lo al francès. N'ha aparegut ja una novel·la a Minuit que ha tingut molt, molt bona acollida, i ara li traduiran totes les altres, i d'ací a deu anys és un possible premi Nobel. I, a més, merescut, crec jo. Ja he vist que arques javes una cella, però tant se val...

—*No em delate.* □